

AZƏRBAYCANIN SU EHTİYATLARININ İNTEQRATİV İDARƏ OLUNMASINDA QARABAĞIN SU RESURSLARININ ROLU

Natiq Paşa

Azərbaycan Texniki Universiteti

Su ehtiyatlarının istifadə edilməsində rasionallıq və davamlılıq su istifadəçilərinin sektorlararası inteqrasiyalı planlanması və idarə edilməsi ilə əldə edilə bilər. Su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarə edilməsində iki istiqamət əsasdır: birincisi, su ehtiyatlarını qorumaq, digəri isə davamlılıq prinsipi ilə su ehtiyatlarının idarə edilməsidir. Azərbaycanın davamlı iqtisadi inkişafında, qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsində Qarabağın su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarə edilməsi mühim əhəmiyyət kəsb edir.

Su ehtiyatlarının mühafizəsi və daimi istifadəsinin təmin edilməsi, son dövrlərdə baş verən iqlim dəyişikliyi və global istiləşmə təhlükəsi ölkəmizdə də aktualıq qazanmaqdadır. Yaşayış yerlərində insanların su ehtiyacını keyfiyyətli və yetərli su ilə təmin etmək üçün su hövzələrinin yaxşı mühafizəsi və rasionallıq idarə edilməsi bu gün vacib məsələdir.

Su ehtiyatlarının rasionallıq istifadəsi başda balıqçılıq olmaqla su məhsullarının yetişdirməsində əhəmiyyətli fayda verə bilər. Çünki su anbarları və süni göllər inşa edilərkən əsasən enerji, suvarma və qismən də içməli su məqsədləri ön plana çıxır. Halbuki balıqçılıq və su məhsullarının istehsalı yüksək gəlirli və iqtisadi baxımdan yüksək səmərəli sahədir və bu sahədə ölkəmiz əsasən idxaldan asılıdır. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Proqramının (FAO) statistik məlumatlarına əsasən, dünya üzrə adambaşına düşən balıq istehlakının orta illik göstəricisi 18 kq-dır. Azərbaycanda isə adambaşına düşən orta illik balıq istehlakı 2009-cu ilədək 2 kq-a yaxın olub. Amma son illərdə bu göstərici artaraq 2014-cü ildə təxminən 7 kq-a çatıb. Bu potensial düzgün istifadə edilərsə, hazırda mövcud su hövzələrində əldə edilən balıq istehsalını da bir neçə dəfə artırmaq mümkündür.

Azərbaycanın Qarabağ ərazisində yerləşən çaylar əsasən Kür və Araz çaylarının qollarını təşkil edir. Burada olan çaylar yağış, qar suları, qrunt və yeraltı sularla qidalanır və suyundan əsasən suvarmada istifadə olunur. Halbuki Tərtərçay, Xaçınçay, Qarqarçay, Oxçuçayın, Həkəri və Bərgüşad çaylarının sularında çox qiymətli forel, xramula, sarıbalıq, çəki və s. növlər də mövcuddur. Bu növlərin çoxaldılması və istehsalı məqsədlə çaylar üzərində balıq yetişdirmə süni göl və nohurlarının yaradılması, mövcud su anbarlarından bu məqsədlə istifadə edilməsi iqtisadi baxımdan səmərəli və perspektivlidir.

Eyni zamanda bu çaylar Mil və Qarabağ düzlərinin suvarılmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Həddindən artıq suvarılma səbəbi ilə azsulu çayların quruması, potensialı düzgün hesablanmayan, təbii bərpə imkanı üzrə istifadə edilən arteziyan suları su ehtiyatlarının tükənməsinə səbəb olmaqdadır. Bu isə öz növbəsində bizi yeraltı su səviyyələrinin aşağı düşməsi, meşəsizləşmə, çölləşmə, quraqlıq, biomüxtəlifliyin yox olması kimi ekoloji problemlərlə üz-üzə qoyacaqdır.

Sektorlararası su paylaşımında problem və münaqişələrin yaranmaması üçün su ehtiyatlarının idarə edilməsində ətraf mühit parametrlərinin kompleks, inteqrativ tədqiqi daha səmərəli olardı. Bu zaman ekoloji restavratsiya, su keyfiyyətinin yüksəldilməsi, sudan istifadənin sənaye, kənd təsərrüfatı, təbii ehtiyacların qarşılınması prinsipləri kompleks götürülməklə yeni istifadə mexanizmləri işlənilməlidir. Su istifadəçilərinin sudan istifadə təlimatlarına, vəzifə və öhdəliklərinə, iqtisadi inkişaf layihə və proqramlarına yenidən baxılmalıdır. Su ehtiyatlarının istifadəçilər arasında rasionallıq paylanmasını isə bütün maraqlı tərəflərin iştirak etdiyi bir qurum tərəfindən inteqrativ idarə edilməklə həll oluna bilər.